

Chirac en de lange schaduw van Montesquieu

Op 14 december 2011 werd de Franse oud-president Jacques Chirac veroordeeld voor belangenvermenging en verduistering. De verbetering van de magistratuur in dit proces moet bekeken worden in het licht van de strijd tussen de rechterlijke en uitvoerende macht, met als inzet de hervorming van het Franse justitieapparaat.

Chirac werd op 14 december door het *Tribunal de Grande Instance* in Parijs veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf met uitstel voor verduistering van overheidsmiddelen, misbruik van vertrouwen en belangenvermenging. Hij werd vervolgd voor 28 vermeend fictieve aanstellingen tijdens zijn ambtsperiode als burgemeester van Parijs (1977-1995).

Uiteindelijk bestrafte de rechtbank 19 van die aanwervingen. Het ging telkens om personen die door de stad Parijs werden betaald, maar in werkelijkheid voor de gaullistische partij RPR (*Rassemblement pour la République*) werkten. Chirac liet via zijn advocaat weten geen beroep aan te tekenen.

De schorsende strafrechtelijke immuniteit van de president (artikel 67 Grondwet 1958) stelde Chirac in staat om van 1995 tot 2007 te ontsnappen aan daadwerkelijke vervolging. In 2000 probeerde de (door links gecontroleerde) *Assemblée Nationale* de president buiten de rechtbank uitleg te doen verschaffen over de Parijse affaires. De regering schaarde zich echter bij monde van minister van Justitie Elisabeth Guigou (PS) achter een ruime (strafrechtelijke én politieke) interpretatie van de Grondwet.

Het onderzoek naar de Parijse dossiers liep intussen verder tegenover andere verdachten. Op 3 februari 2004 werd Alain Juppé, huidig minister van Buitenlandse Zaken en voormalig RPR-rechterhand van Chirac, door de correctionele rechtbank in Nanterre in dezelfde dossiers voor belangenvermenging veroordeeld tot achttien maanden gevangenisstraf met uitstel. Het strafonderzoek tegen de president hervatte vrijwel onmiddellijk na afloop van zijn ambtstermijn in mei 2007. Onderzoeksrechter Xavière Simeoni besliste in 2009, tegen het advies van het parket in, om hem samen met zijn toenmalige kabinet naar de correctionele rechtbank te verwijzen.

PS-burgemeester Bertrand Delanoë van Parijs sloot over de civiele aspecten van de zaak in augustus 2010 een dading en trok de burgerlijke partijstelling van de stad terug. De UMP (*Union pour un Mouvement Populaire*), opvolger van de toenmalige RPR, betaalde op basis van het akkoord samen met de voormalige president 2,2 miljoen euro aan schadevergoeding. Bovendien vorderde het openbaar ministerie de vrijspraak op het proces, dat uiteindelijk op 5 september 2011 begon. De beklaagde kreeg om medische redenen de toelating niet persoonlijk te verschijnen. Chirac (79) zou volgens de verdediging lijden aan *anosognosie*, een neurologische aandoening die eruit bestaat dat de patiënt hardnekkig ontkent dat er iets mis is met hem.

Dat de uitspraak radicaal de andere kant uit gaat, en zowel de sturende als de actief uitvoerende rol van Chirac bij de delicten onderstreept, ondanks reverentiële overwegingen over de verdiensten van de beklaagde en de verstreken tijd, is geen losstaand element. Ze lijkt eerder een nieuwe etappe in een bitter Frans gevecht tussen rechterlijke en uitvoerende macht.

Het veiligheidsbeleid van Nicolas Sarkozy veroorzaakt sinds 2007 geleidelijk aan een totale breuk met de magistratuur. De president heeft herhaaldelijk de rechterlijke macht als schietschijf genomen bij ophefmakende delicten waarbij gewoontemisdadigers betrokken waren. Het Élysée kent geen schroom om de strafuitvoeringsrechter als 'coupable' te bestempelen bij tragische feiten. Op 8 en 9 februari 2011 gingen naar aanleiding van zo'n *fait divers* de rechtbanken overal in Frankrijk over tot een nooit geziene staking. In politieke strafdossiers (zoals de Clearstream-zaak, waarin zijn rivaal de Villepin tot twee keer toe werd vrijgesproken) wordt de president ervan beschuldigd het parket, dat via de minister van Justitie onder zijn controle staat, te instrumentaliseren.

Het fundamentele dossier dat ten grondslag ligt aan de rechterlijke wrevel is de hervorming die Sarkozy wil doorvoeren in het strafprocesrecht: de onderzoeksrechter moet voor de president worden vervangen door een *juge de l'instruction*, die de dynamiek (en de leiding) van het onderzoek aan het parket overlaat en zich louter formeel uitspreekt over de controle van onderzoeksmaatregelen. Momenteel is de invloed van het Élysée beperkt tot druk bij benoemingen via de *Conseil Supérieur de la Magistrature*, die de president voorziet (artikel 64

Grondwet 1958). De hervorming, aangekondigd in 2009, heeft vooralsnog het licht niet gezien, maar wordt door de magistraten met hand en tand bevochten. De Franse kiescampagne wordt in deze vroege fase geritmeerd door schandalen die links en rechts tegen elkaar uitbrengen. Op zich zijn veel van die zaken enkel 'politiek' interessant en brengen ze geen grote juridische vraagstukken boven. De beleidsdossiers die op de achtergrond sluimeren (afschaffing van de onderzoeksrechter, strafrechtelijk statuut van de uitvoerende macht), zijn echter wel enige aandacht waard. Des te meer daar ook het activisme van de magistraten een politiek verlengstuk krijgt. Procureur-generaal bij het Hof van Cassatie Jean-Louis Nadal (die Christine Lagarde in de zaak-Tapie doorverwees naar het *Cour de Justice de la République*) maakte op 5 oktober 2011 zijn opwachting op een socialistische meeting over Justitie. Voormalig financieel onderzoeksrechter Eva Joly is presidentskandidaat voor de groene partij, precies met politieke onkreukbaarheid en rechtelijke onafhankelijkheid als speerpuntthema's.

Op 1 december 2011 bevestigde Jacques Robert, voormalig lid van de *Conseil Constitutionnel* en prorector van de *Université Paris II Panthéon-Assas*, als speciale gast op een drukbekeken televisieprogramma in *primetime*, geruchten over malversaties bij de presidentsverkiezingen van 1995. Op de postelectorale zitting van de *Conseil Constitutionnel*, die als doel heeft de campagnerekeningen te controleren op hun conformiteit met de wet op de verkiezingsuitgaven en uiteindelijk ook de uitslag formeel te valideren, zouden ongerijmdheden in de rekeningen van kandidaten Edouard Balladur en Jacques Chirac (beiden RPR) onder zachte druk door de vingers zijn gezien. Op zich had Jacques Robert niets meer te winnen bij die onthulling. De zaak is intussen meer dan zestien jaar oud en behoort tot de grondwettelijke geschiedenis. De vingerwijzing naar de politieke klasse en haar relatie tot de rechterlijke macht is echter wel duidelijk.

Frederik Dhondt, aspirant van het FWO-Vlaanderen, Instituut voor Rechtsgeschiedenis UGent